

Mindig van jobb

Eörsi István szép és fontos cikket írt a Népszabadság szilveszteri számában arról, hogy gazdag élettapasztalatai birtokában mire mond továbbra is nemet. (A *tagadás kényszerei*, 2001. december 31.) Legtöbb tagadásával egyetértek, ami esélyt ad arra, hogy talán egynémely állításban is megegyezzek vele.

Hét tagadása közül eggyel azonban semmiképp sem tudok kibékülni. „El tudok-e képzelni olyan rendszert, amely megközelíti az igazságosságról formált elképzelésemet?” Én erre a kérdésre határozott igennel válaszolok. Igen, minden nehézség nélkül el tudok képzelni a kapitalizmusnál igazságosabb rendszert. Ha fantáziám mégis szűkösnek bizonyulna, elég lenne elővennem az Apostoloról cselekedeteit, Morus Tamás és Campanella műveit, a paraguayi jezsuiták másfél évszázadon át (!) folyamatos történetét, a kronstadti felkelés vagy az izraeli kibucok dokumentumait, netán az ötvenhatos munkástanácsok felhívásait. Határozottan jó irányba serkentik a képzeletet.

És persze elővehetjük Marxot is, aki végső soron az anyagi javak bálványimádata és a kényszeres munka alól akarta felszabadítani az embert, megte-remtve a munka „testi és szelle- mi játékszerűségét”. S azt a társadalmat, amelyben minden ember szabadon kibontakoztathatja sokszínű biológiai és szellemi adottságait. Alig egy-két ember-társunk jutott el eddig a Holdra, mégis realitásnak tartjuk, hogy az emberiség birtokába veheti bolygónk legközelebbi társát. Ennél mindenesetre sokkal több ember élt és él olyan vallási és társadalmi közösségekben, amelyekben a pénz- és áruviszonyoknál meghatározóbb a közös hit, értékrend, eszmény. Az európai és amerikai történelemben folyamatosan jelen vannak azok a kisebb-nagyobb közösségek, amelyek belső rendjükből kiiktatták a pénzt és a kapitalista rend törvényeit. Több évszázados tapasztalatainkból mértékartó képzelettel is extrapolálható egy olyan rendszer, amelyben a javakat és a kötelezettségeket igazságosabban osztják el, mint a kapitalizmusban. A mai globalizálódó világrendben a föld javainak növekvő többsége szédítő gyorsasággal összpontosul egyre kevesebb ember kezében. Már a pusztá matematika is azt jelzi, hogy ennek a folyamatnak egyszer meg kell törnie.

Eörsi István kérdését én úgy módosítanám, „el tudok-e képzelni olyan politikai fordulatot, amely egy igazságosabb társadalomhoz közelít?”. Ez fogasabb kérdés, mert az igenlő válasz csak akkor lehet hiteltel, ha konkrét és kézzelfogható állításokra épül. Mégis bátran belevágok. Létező világunk – ahogy **Eörsi** is tanúsítja – olyan mértékben válik egyre igazságosabbá, hogy előbb-utóbb szükségszerű lesz az irányváltás. Szociáldemokrataként remélem, hogy ez átfogó reformmal is lehetséges, s nem kell hozzá megvár-nunk egy nagy robbanást. A nyugati demokráciákban a huszadik század derekán

egyszer már sikerült megteremteni egy olyan rendszert, amelyben a közösségi célú újraelosztás aránya évtizedeken át folyamatosan növekedett. Ha az elmúlt évtizedben vissza lehetett térni a vadkapitalizmushoz, akkor annak meghaladásáig is el lehet jutni. A gazdasági fejlődés jelenlegi szintjén a fejlett világban keletkező hatalmas jövedelemtöbblet igazságosabban is elosztható. Természetesen nem újabb államosításokra gondolok. Ha három ponton – az adózás, a munka és a szabadidő területén – radikális reformokra szánjuk el magunkat, akkor közelebb juthatunk egy igazságosabb és élhetőbb rendszerhez.

A jelenlegi rendszer nagyrészt a munkajövedelmek megadóztatására épül. A klasszikus szocialista elképzelés ezzel szemben a tőkejövedelmekre terhelte át a közterheket. Ennél sokkal korszerűbb egy olyan adórendszer, amely alapvetően a felhasznált nyersanyagokat és a kibocsátott melléktermékeket (szemét, szennyező anyag) adóztatja meg. A rendszer egyik legnagyobb ellentmondása, hogy míg a dolgozó emberre piaci viszonyok érvényesülnek, addig a föld pótolhatatlan

napjainkat, hogy a közösségi életformák a közlekedésben, a szabadidő eltöltésében és a természethez való viszonyunkban ésszerűbbek és gazdaságosabbak lesznek.

Megváltozna a munka jellege is. A munkajövedelmek adótartalmának csökkenése és a környezetbarát életforma rengeteg új munkahelyet teremt. Ma egyre kevesebb ember dolgozik, de ők egyre több időt töltenek munkával. (S a csökkenő szabadidejükben kapkodó túlfogyasztással igyekeznek kárpótolni magukat az elvesztegetett életükért, egészen a csömörig.) Semmivel sem lenne gazdaságosabb, ha több ember rövidebb munkaidőben dolgozna. Akár heti négynapos munkarendben, akár két-három hónapos szabadságokkal, akár úgy, hogy minden negyedik-ötödik évet kihagyják. Ez nem álom, Nyugat-Európában már százazrek természetes életformája. A több szabadidőt persze több önpusztítással is ki lehet tölteni. De ha a jövedelmek jelentős részét a kultúrába, az oktatásba, a szellemi szférába és a természet közeli életmód támogatásába fordítjuk át, akkor vonzó „kínálati piac” verseng a szabadidőnkért.

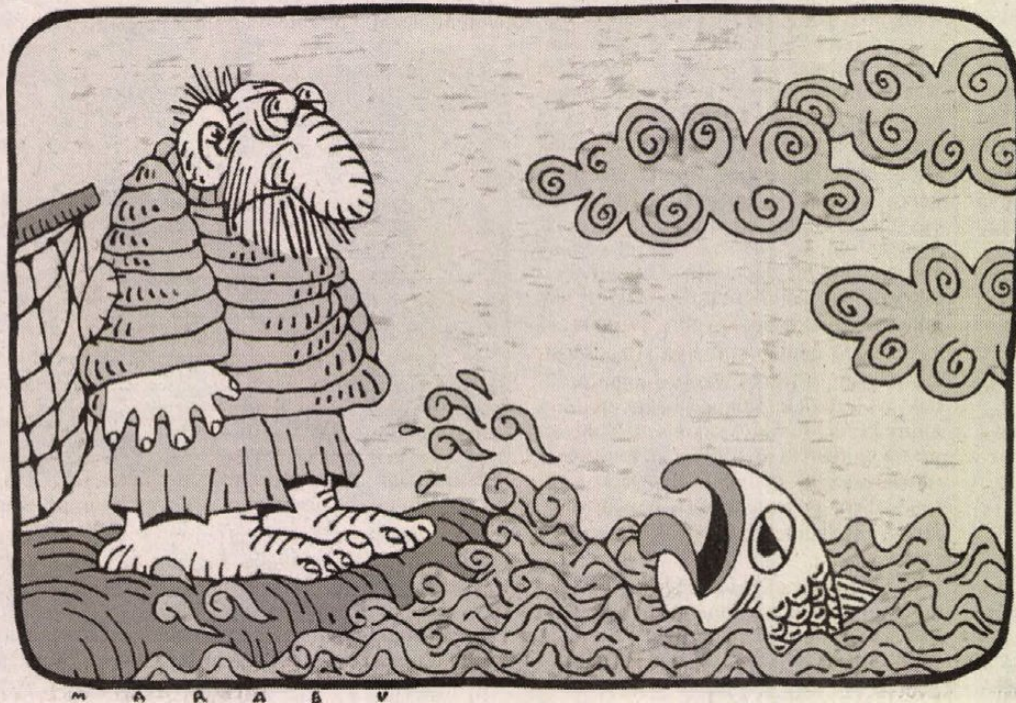
lás „politikai értelemben régen elvesztett realitását”. Az iszlám zajos reneszánsza, a vallás látványos újraéledése Kínában és Oroszországban, az új keresztény mozgalmak átütő sikere ennek ellenkezőjét jelzi. Amikor az Egyesült Államok elnöke az iszlám szent írásaira hivatkozva ad fantázianevet egy katonai akciónak, akkor elég életidegennek érzem a fenti állítást. Nem beszélve arról, hogy az ezer földi bűnbe esett kereszténység tanításából mégis kiolvasható egy igazságos, közösségi és nem pénzközpontú társadalom eszménye.

Tagadom, hogy „nem képzelhető el szocializmus”. A képzeletet egy fejletlen, fél-ázsiai zsarnokság (lásd Szovjetunió) bukása aligha öltheti meg örökre. Bevalom, bennem egy másodpercre sem. Tudatosan hétköznapi és nagyon bumfordi példával élve a szocializmust szívesen hasonlítom az ideális karcsúság eszményéhez. Sokan vagyunk, akik szeretnénk olyan karcsúak lenni, mint amilyenek utoljára húszéves korunkban voltunk. Akármennyire szeretnénk, bizony nem sikerül. De ha nem is szeretnénk, ha mindennap annyit zabálnánk, amennyi be-
lénk fér, akkor nem a nyolcvan kilóval küzdenénk, hanem kétszáz kilóval gurulnánk. Amennyiben mindennap számon kérjük a szocializmus igazságosságát a kapitalizmuson, akkor az utóbbi elviselhetőbb lesz, mint ha azt ismételtgetnénk, hogy akármilyen szörnyű, nem képzelhető el más rendszer. Lehet, hogy sohasem lesz igazi szocializmus, de addig vagyunk szabad emberek, amíg hiszünk a lehetőségében és választhatóságában.

Ma a demokráciáért, holnap a szocializmusért. Ha jól tudom, ez volt a magyar szocialdemokraták jelszava 1945 után. Tökéletes jelszó, csak az időrendet nem szabad megváltoztatni. Mindennap nagyobb demokráciát kell követelni a politikában, a gazdasági folyamatok ellenőrzésében, az anyagi és szellemi javak elosztásában, a természeti értékek közös megőrzésében. És mindennap azt kell mondani, hogy az örök holnap a szocializmust is elhozza.

Tudom, hogy írásomat sokan túlzottan idealistának tartják majd. Nekik egyetlen keserű megfontolást ajánlok. Világszerte nagyon sokan gondolják úgy, hogy a szeptember 11-i terrortámadás csak szerény tüszúrás volt azokhoz a politikai és környezeti robbanásokhoz képest, amelyek a következő évtizedekben érhetik a nyugati világot, benne természetesen hazánkat is. Ez az egyetlen robbanás is iszonyú emberi tragédiákat okozott, virágzó üzletágakat juttatott válságba, és a világ legstabilabb demokráciáját a szabadságjogok szigorú korlátozására kényszerítette. Ha lemondunk az igazságosabb világ eszményéről, akkor könnyen a mostaninál sokkal tragikusabb helyzetbe csúszhatunk.

Hegy Gyula
országyűlési képviselő (MSZP)

– Teljesíttem az első kívánságodat: megcsináltam neked a szocializmust. Teljesíttem a második kívánságodat is: megbuktattam neked a szocializmust. Van már ötleted a harmadik kívánságra?

MARABU RAJZA

kincseinek nincs meghatározott ára. Elég sajátos „kapitalizmus” az, ahol a nyersolaj árát a kormányok alkuja határozza meg, s nem az a tény, hogy az egyszer elégetett olaj több millió év alatt sem termelhető újjá. Az ózonlyuk „ingyenes” annak, aki pusztítja, de ha elpusztul, a világ minden kincse sem elég a pótlásához. Ha a pénzt szigorú szabályok szerint bocsátják ki a központi bankok, akkor elég logikus gondolat legalább ilyen szigorúan szabályozni az újra nem termelhető természeti kincsek forgalmát. A környezeti adó nem az emberek egyes kategóriáit (vállalkozó vagy munkavállaló), hanem az élettelenséget terhelési és fogyasztási szokásokat terheli meg. Viszonylag rövid idő alatt úgy alakíthatja át minden-

Mindez az emberek elsöprő többsége számára kedvező változásokkal járna, így elméletileg demokratikus úton is elérhető. Az extraprofitot termelő és agyomosással, fogyasztói rabszolgasággal manipuláló nagytőke hatalmát azonban kétségtelenül meg kell törni hozzá. Ez egyképp érdeke a munkavállalóknak és azoknak a kis- és középvállalkozóknak, akik egy belátható emberi közösségen belül üzemeltetik a cégüket. A nemzetközi gazdasági szervezetek demokratikus kontrollja ezért ma minden igazi demokrácia alapkövetelménye.

Bár nem szívesen teszem, **Eörsi** két ideológiai felvetésére is reagálnom kell. Személyes hitemtől függetlenül is tévesnek gondolom azt az állítást, hogy a val-